

modo S. Hieronymus vertit ex hebræo: *Retribuet, inquit, his qui satis operantur superbiam*; et S. Au-

gustinus, *retribuet his qui multum superbierunt*: eodem modo Theodoretus, et alii veteres.

PSALMUS XXXII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. *Ipsi David intellectus.*

1. Beati, quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.

2. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.

3. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.

4. Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina.

5. Delictum meum cognitum tibi feci: et injustitiam meam non abscondi.

Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino: et tu remisisti impietatem peccati mei.

6. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

Veruntamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

7. Tu es refugium meum a tribulatione, quæ circumdedit me: exultatio mea, erue me a circumdantibus me.

8. Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hac, quæ gradieris: firmabo super te oculos meos.

9. Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.

In camo et frano maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

10. Multa flagella peccatoris; sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

11. Lætamini in Domino et exultate, justi, et gloriamini, omnes recti corde.

Argumentum. — Docet vates beatos illos esse, qui peccatorum veniam obtinuerunt, quod probat ex conscientia terroribus, quibus, dum in peccato esset, urgebatur, affirmans se a peccatorum penis sincera confessione esse liberatum et veniam assecutum. Inde consilium tribuit, ut qui a malis liber et immunis esse cupiat, sponte ac libenter divinis montibus obsequatur: improbis enim mala, bona bonis Jovam dispenseat. Scriptum esse hoc carmen post veniam impetratam propter adulterium cum Bethsibæ et eisdem Urie (II Sam. xi), interptum plurimorum est opinio. Leve est quod quidam opponunt, ex ea narratione Davidem delictum suum non professum, sed a Nathane ob illud accusatum esse: nam *coram Deo delicta sua confiteri* (vers. 5), quid est aliud quam confiteri *coram seipso*, *agnoscere delicta*? Davidem vero, priusquam a Nathane reprehenderetur, culpam animo penitentia commoto agnovisse, documentum est II Sam. xii, 13. Cæterum strophæ quatuor: vers. 1-3, beati qui peccatorum veniam obtinuerunt; vers. 3-5, vatis angustia in peccato constituti; vers. 6-8, ejusdem felicitas liberati a peccato; vers. 9-11, sincero ac fidenti animo Deum adæant pii.

V. s. n. — *David erudito.*

Beatus, cui dimissa est iniquitas, absconditum est peccatum.

Beatus homo, cui non imputabit [al. *imputavit*] Dominus iniquitatem: nec est in spiritu ejus dolus.

Quia tacui, attrita sunt ossa mea, in rugitu meo tota die.

Die enim et nocte gravatur super me manus tua: versatus sum in miseria mea, cum exardesceret messis. JUGITER.

Peccatum meum notum facio tibi: et iniquitatem meam non abscondi.

Dixi: Confitebor scelera mea Domino, et tu dimisisti [*h. abstulisti*] iniquitatem peccati mei. SEMPER.

Pro hac orat omnis sanctus [*h. insertors*] ad te: ad tempus inveniens;

Ut cum inundaverint aquæ multæ, ad illum non accedant.

Tu [al. add. es] protectio mea, ab hoste custodies me, laus mea salvans: circumdabis me. SEMPER.

Erudiam te, et illuminabo tibi viam per quam ambules: cogitabo de te oculo meo.

Nolite fieri sicut equus et mulus quibus, [al. *in quibus*] non est intelligentia.

In camo et freno maxillas ejus constringis, ut non appropinquet ad te.

Multa dolores impii: confidentem autem in Domino misericordia circumdabit.

Lætamini in Domino, et exultate, justi: et laudate, omnes recti corde.

Davidis carmen, doctrina.

Beatus cujus ablatum est delictum, tectum penatum!

2. Beatus homo, cui non imputat Jova culpam, et in ejus animo non est dolus!

3. Dum silerem, marcescebant ossa mea, (ex) suspirio meo per totum diem.

4. Nam diu nocteque incumbat mihi manus tua, et mutabatur (corrumpabatur) succus meus (vitalis) *tanquam* in siccitatibus æstatis.

5. *Tum* peccatum meum notum tibi feci, et culpam meam non teci (ceclavi); dixi: « Confitebor Jovæ delicta mea; » et tu condonasti (propr. *abstulisti*) iniquitatem peccati mei.

6. Propterea te suppliciter orabit omnis pius tempore inveniendi (*te*, vel *tuam gratiam*); inundatio aquarum magnarum (absolute positum) ad eum non pertingent (aquæ).

7. Tu es latibulum mihi, ab angustia liberas me; cationibus (seu *jubilis*) liberationis circumdas me.

8. « Edoceam te et instruam te in *qua* via ambules; consulam *tibi* in te *directo* oculo meo. »

9. Ne ergo sitis instar equi, instar muli, cui non est intellectus; cum freno et capistro (iis instructus) *est* ornatus ejus ad constringendum eum:

atque non est illi appropinquare (pro substantivo) ad te.

10. Multi dolores impio; sed qui fiduciam collocat in Jovam, eum gratia ille circumdat.

11. Lætamini de Jova (patrono) et exultate, justi; et jubilate, omnes recti corde.

NOTE.

Vers. 1. *Doctrina*: vid. que observavimus ad Ps. xiv, 1. — Vers. 2. *Dolus*: ille est qui serio et sincere coram Jova sua exponit delicta; vel, qui non simulat se innocentem, quum sit malorum sibi conscius. — Vers. 3. *Silerem*, peccatum meum non confiter. — Vers. 4. *Manus Jovæ* plagas ejusdem denotat. Crelier, *non sic était tourné en la sécheresse de l'été*. Græcus interpres accepit γ pro servili in *teshadî, a shod*; legit autem *becharbonî a cherob*, gladius, et *gots* pro *gails*. — Vers. 5. *Confitebor*, etc. propr. *profitear de delictis*. Pro *halai* Alexandrinus legit *halai, adversus me*. — Vers. 6. Post *inveniendi* additur in hebr. *rag*, quam vocem Ewaldus cum plerisque vertit *tantummodo*, scil. dum adhuc inveniendum te præbes, juxta illud Isai. xv, 6; Rosenmullerus, *tenuitatem*, hinc *teneritudinem, teneram clementiam*; Maurer jungit cum seqq., hoc modo: *tantum... ad eum*, ad eum unum. — Vers. 7. Pro *thâsereni* Alexandrinus legit *thetsoureni*, a *tsour*, *pressit*. In altero membro legit, *razû phaltenu missobeleni*. — Vers. 8. Est vox Dei Davidem alloquentis: ita Ewaldus et Hengstenberg. Minus placet aliorum sententia, esse vocem Davidis, ad vers. 6 redentis, et peccatori, qui in pari secum heret impenitentia periculo, sana consilia tribuentis. *In te*, etc.: conf. Gen. xiv, 21; Jerem. xxv, 6. Vocis *tiatsah* (a rad. *taats*) radicem fecerunt *atsah* Alexandrini. — Vers. 9. *Ornatus*: Alexandrinum et S. Hieronymum sequitur Ewaldus. — Vers. 10-11: conf. de Maistre, *Sotrés de Saint-Petersbourg*, tom. I, p. 238 (edit. 1821).

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXXI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Ipsi David, Intellectus.

Hic titulus indicat Davidi post commissum peccatum, per Dei gratiam apertos fuisse oculos mentis, ut intelligeret quam graviter deliquisset, quod antea carnali delectatione occaecatus, intelligere non poterat. Indicat etiam idem titulus Psalmum esse obscurum, atque ad eum penetrandum dono intelligentie opus esse. Jure hic idem Psalmus a S. Gregorio et aliis inter septem penitentiales numeratur, cum totus consumatur in peccato proprio defendo, et in cohortandis hominibus ad penitentiam.

EXPLICATIO PSALMI.

VERS. 1. 1. BEATI, QUORUM REMISSE SUNT INIQUITATES, ET QUORUM TECTA SUNT PECCATA.

VERS. 2. 2. BEATUS VIR, CUI NON IMPUTAVIT DOMINUS PECCATUM, NEC EST IN SPIRITU EJUS DOLUS.

Nemo melius novit quam dulcis sit sanitas, quam is, qui amissam deflet. Propheta David tunc primum vere agnovit quam dulcis sit carere peccatis, quando amaritudinem peccati gustavit. Hec est causa cur Psalmum penitentie ordiatur a laude indulgentie et innocentie: hec enim sanam reddunt animam, et opponuntur aegrotationi, que contrahitur ex peccatis. Incipit ab indulgentia, tum quia illa erat recentissima ejus sanitas. « Beati quorum remisse sunt iniquitates. » Exclamatio est, et predicatio boni, quod est in indulgentia, quasi dicat: O quam sunt illi felices, qui posteaquam peccaverunt, non despicuntur a Deo, sed per gratiam ejus excitati, convertuntur ad penitentiam, et perveniunt ad indulgentiam! « Et quorum tecta sunt peccata; » idem repetitur aliiis verbis; nam peccata, cum remittuntur, absconduntur et teguntur, ut nusquam apparent; sed de hac voce paulo post plura dicemus. « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. » Transit ab indulgentia, que est multorum, ad innocentiam, que est paucissimorum, ac dicit: O vere beatus ac felix, quicumque ille est, qui nihil fecit, in quod in peccatum reputari poterit, cui proinde Dominus, cujus rectissimum judicium est, nihil omnino ad peccatum imputavit. Nec solum factum non peccavit, sed « nec dolus inventus est in spiritu ejus, » id est, neque verbo, neque cogitatione peccavit: spiritus enim ad utrumque spiritum referri potest: ad illum, quo sapimus, et dicitur cor, aut mens, et ad illum quo loquimur, et dicitur spiritus oris, sive labiorum. De priore dicit Apostolus I Cor. II: « Quis enim scit que sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? » De posteriore, I Cor. XIV: « Oratio spiritui, orationem, psallam spiritu, psallam et mente. » Porro innocentiam hoc loco intelligimus,

Tunc res sit sine de no Dei ac iurata illa est.

non naturalem, vel operibus propriis sine dono Dei acquisitam, que nulla est; sed eam, quam Deus paucis quibusdam singularis gratie sue dono impertivit, quibus illa remisit peccatum aliena voluntate contractum, id est originale, ut non permitteret eos peccatum mortiferum propria voluntate committere; quod est genus excellentissimam remissionis. Proinde omnis innocentia annexam habet remissionem aliquam peccati, et de omnibus, Christo excepto, dici potest: « Omnes peccaverunt, et egent gratia Dei. » Itaque Apostolus ad Rom. IV, hunc Psalmi locum adducit ad probandum, neminem justificari ex operibus precedentibus gratiam; et ait: « Ei qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratie Dei: sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus: beati quorum remisse sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata: beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. » Quibus verbis Apostolus Prophetam exponit, ac dicit Davidem non vocare beatos eos, qui propriis operibus justitiam adepti sunt; sed eos, quibus Deus per gratiam peccata remisit, justitiamque donavit. Porro videtur mihi Propheta singulares quosdam homines respexisse, cum ait: « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, » etc., videlicet S. Job, qui de se ait cap. XXVII: « Non recedam ab innocentia mea: justificationem meam, quam cepi tenere, non deseram: neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. » Item Abelem, Henoch, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, quorum nulla peccata in Scripturis leguntur. Fortasse etiam in spiritu previdebat Jeremiam, et Joannem Baptistam in utero sanctificatos, et ipsam Virgineam excellentiori privilegio, a peccato originali et ab omni actuali preservatam. Quod attinet ad verba, in hebreo habetur in singulari, אִשִּׁי נָכוֹן בְּשֵׁי, beatus, cui remissa est iniquitas, et cujus lectum est peccatum; sed mutatis punctis potest legi: Beati, quorum remissa sunt iniquitates; quam lec-

tionem esse verissimam, satis magno argumento nobis est editio Septuaginta ab Apostolo confirmata. Rursus in codice graeco habetur, in oratione ejus, in ore ejus, pro eo quod est in hebreo et in latino, in spiritu ejus: sed S. Hieronymus in epistola ad Suniam et Pretellam testatur illud, in ore ejus, esse ex translatione Symmachi; Septuaginta vero, et omnes alios Interpretes vertisse, in spiritu ejus, ut in hebreo. Haereticus hujus temporis tria falsa dogmata ex his versiculis statuere conatur: ac fortasse Spiritus Sanctus ideo titulum fecit huic Psalmi, Intellectus, quia previdebatur multis perperam intelligendum. Dicunt igitur illi, justificationem in sola peccatorum remissione, non in justitiae infusione consistere. David enim absolute dicit, beatus, id est justus, quibus sunt remissa peccata. Addunt praeterea hanc ipsam remissionem peccatorum, non esse remissionem peccatorum veram, sed imputativam, qua videlicet Deus non tollit peccata, sed tegat, et non imputat. Denique colligit ex hoc loco, nullam esse necessariam satisfactionem post remissionem culpe: quia si peccatum, quamvis temporalem, exigeret Deus ab homine justificato, non vere diceret se non imputare peccatum: quomodo enim non imputat, si punit? Sed Propheta sanctus, qui in titulo posuit, Intellectus David, intelligebat omnino remissionem peccati non fieri a Deo sine infusione justitiae, ac per hoc intelligebat per justificationis gratiam homines fieri ex impis, non solum non impios, sed etiam vere justos: sicut enim sol corporalis non expellit tenebras, nisi lucem infundat, sic etiam sol justitiae, et Pater hominum non remittit peccata nisi per gratiam, sive justitiam, quam infundit. Quare S. Paulus, ad Rom. IV, citans hunc locum Psalmi: « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, » ita loquitur: « Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus; » quibus verbis Apostolus indicavit, in remissione, seu non imputatione peccati, vere includi justitiam. Sed tam prior, quam posterior error adhuc apertius refellitur, declaratione vocum tegi, et non imputari. Dicuntur enim peccata tegi hoc loco, non quod sint, et non videantur, sed quod absoluta sint, et eorum loco justitia successerit: et ideo vere tecta sint, et abscondita etiam oculis Dei, qui nihil tegi, vel abscondi potest eorum que usquam exstant. Quocirca idem Propheta variis metaphoris utitur ad remissionem peccatorum significandam, ut quod nisi deest per alteram suppletur; sed illa praeter caeteras insignis est in Psalmo. L: « As perges me, Domine, hysopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealabor. » Quo loco dicitur peccatorum remissio non solum tegere maculam, sed vere abluere, et non solum vere abluere, sed addere nitorem; nec solum tollere nigredinem, sed addere albedinem tam veram, ut nivis candorem superare dicatur. Quid est autem tollere maculam, et addere nitorem, nisi tollere peccatum, et infundere gra-

tiam? quid auferre nigredinem, et ponere candorem, nisi auferre injustitiam, et donare justitiam? Quod idem legimus in cap. I Isaiae: « Si fuerint peccata vestra sicut coccinum, quasi nix dealbabitur; et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. » Porro S. Pater, Gregorius Nazianzenus, oratione in sanctum Ivaerum; Augustinus, et Gregorius Papa in commentario hujus Psalmi, ut ostendant peccata tegi, non esse manere, et non videri, sed plane tolli, ut ideo non videantur, quia non sunt; dicunt peccata tegi a Deo in justificatione, quomodo vulnera teguntur emplastro a medico, per quod emplastrum ita vere curantur et tolluntur, ut nusquam apparent. Origenes quoque lib. IV in Epist. ad Rom., et Theodoretus in hunc locum, dicunt his vocibus significari, peccatum ita funditus eradicari, ut ne vestigium quidem remaneat. Jam vero quod attinet ad vocem imputationis, toto caelo aberrant adversarii. Peccata enim non imputari in Scripturis sanctis est, non adscribi ad reatum, sive non referri in rationes, quod vulgo italice dicimus: Non si mettere a conto. Sap. XII: « Quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti? » id est, quis exiget a te rationem, si perierint omnes homines? vel quis te ob hoc reum faciet? Et Esaias. XXXII, de peccatore poenitente dicit Deus: « Omnia peccata que peccavit, non imputabuntur ei, » id est, non reddentur rationem deis. II Paralip. XXX: « Dominus bonus propitius tunc est, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum, et non imputabit eis quod minus sanctificati sunt, » id est, facile condonabit, nec revera exiget rationem de eo quod minus parati sint. Job. XLII: « Ut non imputetur vobis stultitia. II Timoth. IV: « Omnes me dereliquerunt, non illis imputetur; » et in epist. ad Philem: « Si aliquid nocuit tibi aut debet, hoc mihi imputa, ego reddam, » id est, adscribe rationibus meis, ego debitor tuis esse volo. Caeterum duobus modis potest non imputari peccatum. Primo, si revera aliquis non peccaverit, et proinde nihil debeat, et hoc modo intelligitur id quod ex libro Sapientiae citavimus: « Quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti? » Nam etiam si perierint omnes homines, non culpa Dei perirent, proinde non posset hoc imputari Deo. Et eodem modo nos supra exposuimus verba Davidis: « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, » id est, qui nihil mali propria voluntate fecit, ob quod reus ac debitor sit coram Deo. Secundo, si peccatum remissum et condonatum fuerit, ut jam non sit, quod imputetur, et sic intelligitur omnes aliae sententiae supra citatae; et sic etiam multi intelligent locum Psalmi: « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, » id est, beatus vir a quo Deus non vult exigere rationem peccati, quia jam illud remisit et donavit; et hanc expositionem non rejicimus, sed superiore anteposendam existimamus, quia melius continuatur cum verbis sequentibus: « Non est in spiritu ejus dolus. » Ter-

Quid sit peccata tegi?

Quid sit peccata non imputari?

Quibus modis potest peccatum non imputari.

Non imputari peccatum in sensu heretico, non habetur in Scriptura.

fius modus imputationis, quem fixerunt heretici, ut non imputari peccatum, sit peccatum quidem herere in anima peccantis, sed non reputari peccatum a Deo, nullo exemplo Scripturae probari potest, sed aperitissime potius improbat, cum Scriptura dicat, tum alibi, tum Psalmo v: « Odisi omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium; » nam si Deus odit, et vult perdere iniquos, certe dum manet in eis iniquitas, imputatur eis peccatum. Et quis credat Deum justum iudicem, et qui non accipit personas, non imputare peccatum, sed imputare justitiam eo tempore, quo homo adhuc in sordibus peccati versatur, et quidquid agit, ex Lutheranorum placitis, peccatum est? Pulchre S. Justinus Martyr in dialogo cum Tryphone, refellens errorem similem errori Lutheranorum, ait: « Beatus vir, cui non imputabitur hominum peccatum, » id est, qui penitentem Deus peccata remittit, non sicut predicatis vosmetipsos fallentes, et alii quidam vestri similes asseverant, etiamsi peccatores fuerint, modo Deum noverint, non imputabit eis Dominus peccata: haec ille. Hoc quod diximus de non imputatione peccati, potest ostendi ex contrario de imputatione justitiae. Nam imputari justitiam in Scripturis, non est reputari hominem justum, cum revera justus non sit; sed est reputari justum divino iudicio, quod falli nequit, eum qui verissime justus sit. Siquidem illud Genes. xv: « Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam, » quod allegat ab apostolo Paulo ad Rom. iv, et ab apostolo Jacobo cap. ii, nihil aliud significat, nisi actum illum credendi fuisse in Abrahamo opus justum, et pro tali reputatum a Deo. Et illud Psalmi cv: « Stetit Phinees, et placavit, et cessavit quassatio, et reputatum est ei ad justitiam in generationem et generationem usque in sempiternum, » quid aliud significat, nisi zelum illum Phinees, quo interfecit impios quosdam, fuisse opus justissimum, et a Deo pro tali habitum, ut propterea confirmaverit filiis et nepotibus Phinees sacerdotium in longissima tempora? Eodem pertinet illud quod est in: cap. iv ad Rom. « Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. » Quid enim hoc est, nisi mercedem justo deberi ei, qui operatur opus dignum mercede? non igitur imputari est reputari, ac si esset, sed reputari sicuti est. Et quod in eodem loco saepius repetit Apostolus, solum reputari ad justitiam, non significat fidem pro esse, sed reputari justitiam: sed significat fidem per charitatem operantem verissimam esse justitiam, non ex operibus gratiam precedentibus acquisitam, sed a Deo donatam et infusam, ideo pro vera justitia a Deo reputari et acceptari. Sic igitur peccatum non imputari, non significat, peccatum manere, sed non puniri; sed significat nihil esse in homine justificato, quod in peccatum reputari possit. Ex his facile intelligitur unico verbo solvi posse, quod Lutherani obijciunt de satisfactione: nam si non imputetur

imputari ad justitiam quid sit?

peccatum, quia innocenter aliquis vixit, non mirum erit, si nulla satisfactio requiratur ab eo, cui hoc modo peccatum non imputatur: sin autem non imputatur, quia remissum est per gratiam, tum si remissum fuerit quoad culpam et poenam aeternam, non imputabitur ad culpam et poenam aeternam, sed adhuc imputabitur ad poenam temporalem: sicut factum videmus in Davide, cui dictum est a Propheta: « Dominus transtulit peccatum tuum a te, non morieris; sed quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius, qui natus est tibi, morietur. » Ubi videmus non imputari peccatum quoad mortem propriam, et imputari quoad mortem filii; et Davidem fuisse justificatum, et tamen debuisse dolorem magnum de morte filii tolerare, in poenam peccati commissi. Quod si aliquando peccatum remittitur omnino quoad omnem poenam, tunc etiam non imputabitur ad ullum reatum vel debitum.

3. QUONIAM TACEI, INVETERAVERUNT OSSA MEA, Vers. 4. DUM CLAMAREM TOTA DIE.

Proposita beatitudine justificatorum, deflet miseriam suam, quasi dicat: Illi quidem sunt beati; sed ego miser sum, qui non solum innocentiam non servavi, sed longo tempore distuli per confessionem peccati indulgentiam quaerere; et ideo post agnitam culpam meam, cepi tam assidue clamare, et rugire me ipse macerans, ut debilitata sint, et attrita ossa mea, id est, fere consumptum omne robur meum. « Quoniam tacei; » revera longo tempore David peccatum adulterii taceat, imo multis artibus occultare conatus est; primo enim Uriam multis modis inducere tentavit, ut cum uxore propria dormiret, ut filius ex adulterio conceptus, ipsius Urie proprius putaretur. Et cum Urias ad domum propriam accedere nollet, adject David crimen homicidii, ut Urias sublato, et illius vidua in uxorem continuo ducta, partus, qui post novem menses expectabatur, crederetur esse Davidis non adulteri, sed mariti. Nec tamen vidua illa in uxorem assumpta, continuo David peccatum confessus est, sed expectavit ut filius nasceretur. Et ne tunc quidem peccatum delere cospisset, nisi a propheta Nathan admonitus fuisset. Itaque annum fere integrum, et fortasse etiam diutius David in caeno peccati jacuit, et confessionem distulit. Propterea dicit: « Quoniam tacei, » et non continuo peccatum confessus sum, sed abscondere et occultare volui; ideo « inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die, » id est, post agnitum peccatum tota die pro indulgentia clamare cepi, et tam diu, ac tanto affectu clamavi, ut ossa mea debilia et vetusta facta sint. Vox hebraea בלבלו balul significat inveteraverunt, et etiam consumpta sunt, sive attrita sunt, ut verit S. Hieronymus; proinde illud, inveteraverunt, non est referendum ad tempus, sed ad debilitatem, quomodo accipitur illud Thren. iii: « Vetustam

Peccata misit quam David concepit in uno suo peccato.

fecit pellem meam, » id est attritam, nigram, etc. Illud etiam, dum clamarem, in hebraeo ad verbum est, dum rugirem. Ex quo intelligimus clamorem illum fuisse clamorem doloris et compunctionis, qui recte rugitus dici potest; non autem clamorem exultantis in peccato, vel superbe jactantis peccata sua, ut aliqui exponunt. Neque putamus fuisse rugitum ex corporali morbo, ut alii volunt: non enim Scriptura prodit Davidem egrotasse illo tempore; et aliquid sine Scripturae testimonio affirmare, divinare est; sed rugitum penitentiae, ut cum Theodoro nos exposuimus.

4. QUONIAM DIE AG NOCTE GRAVATA EST SUPER MEMBRAS TUA: CONVERSUS SUM IN ERUMNA MEA, DUM CONFIGITUR SPINA.

Multi mala propter peccatum Davidi contigerunt: nam filius natus ex adulterio infans mortuus est, et filia nomine Thamar ab Amon fratre per incestum polluta est, et idem Amon ab Absalone fratre occisus est, et Absalon adversus patrem dimicans, et ipse caesus est: quae omnia summos dolores David attulerunt, ut il lib. Regum narrat historia. De his igitur divinis flagellis dicit: « Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua, » id est, assidue, sine intermissione flagella super me ingeminare non cessas; dicitur enim gravare manus super aliquem, qui non leniter eum, sed graviter percutit. « Conversus sum in erumna mea, dum configitur spina, » id est, propter hujusmodi flagella conversus sum ad cogitationem gravitatis peccati mei in erumna mea, dum spina tribulationis configitur mihi, id est, tribulatio atque erumna mentis oculos aperuerunt, quos carnis illecebra et voluptas clauserant. Posset etiam per spinam intelligi cum S. Hieronymo stimulus conscientiae, ut sensus sit, conversus sum in erumna mea, dum stimulus conscientiae pungit. In hebraeo et graeco additur mihi, dum configitur mihi spina; ideo in latino subintelligi debet. In hebraeo habentur alia verba atque alius sensus, conversus est viror meus in siccitates aestatis, id est, omnia mea bona perierunt, quomodo viror et humor in aestate solis ardore siccatur et perit. Sed Septuaginta legerunt aliter, quam nunc habeatur in codicibus hebraicis; nam pro ברוך לטדי conversus est viror meus, legerunt נחמתי לטדי, quod est, conversus sum in erumna mea, et sic etiam legit S. Hieronymus, qui verit ex hebraeo, versatus sum in miseria mea. Illud vero quod sequitur, בחרבתי קין, in siccitates aestatis, legunt Septuaginta קין בחרבתי, dum adurit me spina, quod idem est cum eo, quod nos habemus, dum configitur spina; dum enim configitur spina, certe adurit et vastat, quod significat verbum חרב charab. Itaque minima mutatione punctorum, et unius vel alterius litterae similis, videmus inveniri posse lectionem, quam Septuaginta Interpretes habuerunt; verioem autem esse lectionem, quae erat in codicibus Septuaginta Inter-

pretum, ea quae nunc est in codicibus nostris, quibus Rabini puncta addiderunt, dubitare non possumus.

5. DELICTUM MEUM COGNITUM TIBI FEGI, ET INJUSTITIAM MEAM NON ABSCONDI.

Ex conversione ad cognoscendum peccati magnitudinem, de qua dixit in versiculo superiori, factum est ut peccatum suum non amplius taceat, neque occultaret, sed palam confiteretur Deo et hominibus. In hebraeo habetur in futuro דריתי, cognitum faciam; sed ponitur futurum pro perfectivo, cujus temporis est verbum, quod sequitur, יסיתי, scitisti, abscondi. In graeco non habetur tibi, sed in hebraeo habetur, et in graeco subintelligitur. Porro illud, cognitum tibi feci, non significat Deo fuisse ignotum, antequam David illud confiteretur, sed loquitur more humano. Iudex enim etiamsi sciat delictum rei, quia ipse vidit forsasse illud committi; tamen non dicitur scire juridice, nisi reus ex testimonio plurium testium sit convictus, aut ipse reus aperte confiteatur, adactus forsasse ad confessionem per tormenta. Sic igitur Deus viderat quidem Davidem peccantem, sed volebat eum aperte confiteri; ideo flagella quasi questionem adhibuit. Tum vero David confiteri cepit, nec ait solum, peccavi Domino, quod ante flagella dixit privatim ad Nathan prophetam; sed publice notum fecit Domino peccatum suum, id est, iudicis confessus est, et per scripturam Psalmorum toti mundo peccatum suum manifestavit; ideo verissime addit: « Et injustitiam meam non abscondi. »

Iudex scitum peccata quaedam dicitur cognoscere?

6. DIXI: CONFITEBOR ADVERSUM ME INJUSTITIAM MEAM DOMINO, ET TU REMISISTI IMPIETATEM PECCATI MEI.

Ad solatium penitentium declarat ineffabilem Dei misericordiam, quam in se ipse expertus est. Quamvis enim Deus, « qui lux est, et tenebrae in eo non sunt ullae, » I Joan. ii, summo odio prosequatur tenebras peccatorum, et nisi peccator respiscat, paratus sit eum projicere in tenebras exteriores ad summum et sempiternum cruciatum; tamen ita propensus est ad ignoscendum, si quis ex corde penitentiam agat, ut ipsam etiam confessionem miserando et parcendo proveniat. Videtur respicere tempus illud, quo Nathan propheta Dei nomine exprobravit illi peccatum suum; et ipse continuo compunctus, dixit II Reg. xi: « Peccavi Domino, » et Nathan subjunxit: « Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris. » Videns enim tam subitam indulgentiam, cogitavit quod erat verum, remissionem peccati priorem fuisse ipsa confessione, sed non priorem interna contritione, in qua simul fuit odium peccati, amor Dei, propositum confitendi et satisfaciendi: « Dixi, confitebor, » id est, compunctus corde statui continuo confiteri « adversum me iniquitatem meam, » meque

dores, quamvis paulo aliter exponat, niazrum sic: Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno, ut cum inundaverint aqua multarum tribulationum, ad illum non accedant, id est, illum non perturbent, sed illis omnibus superior sit, easque imperterritus perferat. Alter sensus est: Orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, et recte ac sapienter faciet; nam in diluxio aquarum multarum, cum inundaverint mala super omnes impios in die novissimo, sicut inundaverunt aquae diluvi temporibus Noe, tunc impij ad eum, id est ad Deum, non appropinquabunt: non enim erit amplius tempus opportunum; ideo Isaias ait: «Invocate eum dum prope est,» nam aliquando procul erit, ut ad eum appropinquare non possitis. Sic exponunt S. Augustinus et alii. Uterque sensus verus est, sed prior videtur magis litteralis; nam illud, ad eum non appropinquabunt, non videtur posse secundum litteram referri ad Deum, cum nulla sit facta mentio Dei in verbis precedentibus. Itaque illud, verumtamen, pro copulativa particula accipiendum est, ut Euthymius recte monet; et vox hebraea רק non solum significat, verumtamen, sed etiam certe, vere, etc.

Vers. 7. 7. PRO HAC ORABIT AD TE OMNIS SANCTUS IN TEMPORE OPPORTUNO.

Vers. 8. 8. VERUMTAMEN IN DILUVIO AQUARUM MULTARUM, AD EUM NON APPROXIMABUNT.

Exemplo suo dicit Propheta multos futuros, qui discant orare Deum pro indulgentia peccatorum, ut hoc modo liberentur a magnis malis quibus aliquando peccatores involvendi sunt. «Pro hac,» graecini interpretes, Theodoretus et Euthymius, et cum eis S. Augustinus exponunt, pro hac impietate quia impietas graece et latine est generis feminini; sed vox hebraea est generis masculini, et non concordat cum ea illud, pro hac, quod etiam in hebraeo est generis feminini, קַרְוּ; ideo cogitur dicere, «pro hac,» significare, pro hac re, sive pro hoc: nam Hebraei utuntur genere feminino pro neutro. Et posset etiam recte verti, propter hoc, sive super hoc. Itaque sensus erit: Haec de causa, id est, quia tu tam clementer ignoscis penitentibus, «orabit ad te,» id est, fiduciam te orandi sumet «omnis sanctus,» id est omnis pius, omnis vere penitens, qui incipiens odisse impietatem suam, incipit induere pietatem tuam. Orabit autem «in tempore opportuno,» id est, antequam tempus misericordiae finiatur, dum haec vita durat, dum ad penitentiam Deus invitat. «Querite Deum, inquit Isaias, dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est,» Isai. XXXV. Quod sequitur, duplicem habet sensum: unus est: «Orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno,» ut in diluxio aquarum multarum, aquae ille ad eum non appropinquent, id est, ut in die novissimo, quando veluti diluvium quoddam inundabunt super impios omnia genera penarum, et praetierit tempus opportuni orationis et penitentiae, tunc ipsi salvi sint ab ejus modi penis. Hic sensus in hebraeo clarissimus est; sic enim ad verbum S. Hieronymus vertit, pro hac orabit ad te omnis misericors tempus inveniens, ut cum inundaverint aquae multae, ad illum non accedant. Et hunc sensum sequitur Theo-

9. TU ES REFUGIUM MEUM A TRIBULATIONE, QUAE CIRCUMDEDIT ME; EXULTATIO MEA, ERUE ME A CIRCUMDANTIBUS ME.

Accepta indulgentia quoad culpam, petit etiam indulgentiam quoad penam, liberationem videlicet a tribulatione, in quam incidit propter peccatum. Videtur autem loqui de persecutione, quam patiebatur ab Absalone filio, de qua in toto Psalmo superiore locutus est. Fortasse etiam loquitur de tentationibus demonum, quae perpetuo nos circumdant et tribulant. «Tu es refugium meum a tribulatione, quae circumdedit me,» Quasi dicat: Non habeo tutum refugium, nisi in misericordia tua, quoniam undique deficiunt amici, et undique cingor ab inimicis: ideo tu qui solus es «exaltatio mea,» id est, causa omnium meae laetitiae, erue me ad hostibus circumdantibus me. In hebraeo habetur: Tu es refugium meum ab angustia, vel ab hoste, custodies me: exultationibus liberandi circumdabis me. Sed manifeste apparet puncta Rabbinoorum, et aliquam litterarum mutationem totum hunc locum perturbasse. Septuaginta Interpretes non legerunt יצרני, custodies me, אצור, sed יצרני, obsidebit me, sive circumdabit me, אצור, et futurum ponitur pro praeterito; ideo verterunt, quae circumdedit me. Neque legerunt רנני רנני ronne pallet, exultationibus liberandi, sed רנני pallet, exultatio mea libera, sive erue. Sanctus quoque Hieronymus ex hebraeo vertit, laus mea; unde legit, ronne, non ronne, ut hodie habetur in Bibliis hebraicis. Denique non legerunt Septuaginta תשובתי thesobehi, circumdabis me, סובבני misobehi, a circumdante me.

Vers. 10. 10. INTELLECTUM TIBI DABO, ET INSTRUAM TE IN VIA HAC, QUAE GRADIERIS: FIRMABO SUPER TE OCULOS MEOS.

Respondet Dominus orationi servi sui, ac pollicetur auxilium quod petebatur. Tria promittit: primo, prudentiam interiorum, ut possit cavere insidias hostium, et discernere amicos ab inimicis, dum dicit: «Intellectum tibi dabo,» id est, intelligentem et prudentem te faciam. Secundo, auxilium externum singularis providentiae Dei, sine quo in multis periculis homines etiam prudentissimi versantur, et hoc significat illud, instruam te in via hac qua gradieris: nam in hebraeo est, ostendam tibi viam per quam ambules; in graeco vero, comitabor te in via, sive simul tecum gradiar. Ex quibus omnibus intelligimus illud, instruam te in via, significare directionem et ducatum in omnibus actionibus. Dicitur enim Deus ostendere viam, et comitari nobiscum, ut dux itineris, quando auxilio gratiae suae facit, ne erremus in via morum, et ne in pericula et insidias hostium, praecipue invisibilium, incidamus. Tertio, perseverantiam in gratia, quod est maximum beneficium et proprium electorum Dei: «Firmabo, inquit, super te oculos meos,» non avertam oculos a te, sed perseveranter et stabiliter oculo benignitatis te aspiciam; proinde auxilium internum prudentiae, et externum providentiae semper tibi aderit. In hebraeo habetur, deliberabo super te oculo meo, sive, ut vertit S. Hieronymus, cogitabo de te oculo meo, sed mutatio unius puncti ex oculo meo, reddere potest oculis meis, vel oculis meos, itaque in illa voce nulla est difficultas. Suspicio autem pro voce אצור, cogitabo, vel deliberabo, Septuaginta legisse אצור, firmabo, vel roborabo: quomodo enim fieri potest ut viri doctissimi pro verbum יצן, quod significat deliberare, consilium intrare, cogitare, intellexerint firmare, et roborare? Si tamen lectio hebraica, ut modo se habet, cum graeca et latina concilianda sit, oportebit subintelligere vocem semper, ut sensus sit, cogitabo semper de te oculo mentis meae; quod est idem cum illo, firmabo super te oculos meos.

Vers. 11. 11. NOLITE FIERI SICUT EQUUS ET MULUS, QUIBUS NON EST INTELLECTUS.

Horatur nunc demum Propheta fideles omnes tam bonos quam malos, ut ab exemplo suo discant mala, quae consequuntur peccatum, et bona quae consequuntur penitentiam et virtutem; ipse enim omnia expertus erat. Ac primum ad malos conversus dicit: «Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus,» id est, nolite ducti solis sensibus, cum ratione praediti sitis: nolite sicut equi et muli hinc inde ad uxores proximi vestri, sicut ego feci: nolite tanquam indomiti et morsus equi vel muli, pauperes atque humiles feroci et calcibus impetere, ut ego adversus Uriam feci.

12. IN CAMO ET FRENO MAXILLAS EORUM CONSTRINGE, QUI NON APPROXIMANT AD TE.

Praedit mala, quae eos sequentur, qui equos et mulos imitari voluerint; cogentur enim tribulationibus, vel ad Deum converti, vel certe impediuntur, ne noceant aliis quantum vellent. Sed more prophetico hanc praedictionem exprimit David per modum imprecationis: «In camo, inquit, et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te,» id est, capistro et freno quasi equos et mulos coerceris, qui recusant, ut homines ratione praediti, sponte accedere ad te per obedientiam. Ridicule Calvinus contendit non esse legendum, in camo, sed in lupato, quasi multum intersit infer haec vocabula, et quasi ipse sapientior sit Septuaginta, sed etiam S. Hieronymus vertit in numero multitudinis, maxillas eorum. Ex quo intelligimus puncta non recte in nostris bibliis ubique esse collata: nam secundum alia puncta, eadem vox significat, maxillas eorum.

13. MULTA FLAGELLA PECCATORIS, SPERANTEM AUTEM IN DOMINO MISERICORDIA CIRCUMDABIT.

Haec est declaratio camo et freni, quasi dicat Propheta: Peccator impenitens, et qui complacet sibi in peccato, multis flagellis atteretur, tum in hac vita, tum in futura. Quamvis enim interdum peccatores florere videantur, tamen ipsum peccatum est gravissima poena, quae parit alias penas sine numero, sollicitudines, anxietates, timores, pericula, remorsum conscientiae, et similia: neque his contentus Deus justus iudex, multa alia flagella adjungit, et nisi peccator respiciat, et oret ad Deum in tempore opportuno, sine dubio ad flagella sempiterna perveniet. Contra, justus, qui sperat in Domino, et non confidit in vanitate mortalium, ab ipsa misericordia divina undique circumdabitur, ut a nulla parte flagellum ad eum accedere possit. Porro misericordia divina sensus est omnium bonorum; ideo cum dicitur: «Misericordia circumdabit sperantem in Domino,» significatur cumulus omnium bonorum quo abundantissime fruantur, qui uni Deo adherent. Nam, ut saepe diximus, quid nocere potest ei, cui omnia cooperantur in bonum, et cuius omnes passiones convertuntur in gloriam? ideo recte concluditur Psalmus illis verbis:

Calvinus arguit nostram versionem.

Misericordia divina sensus est omnium bonorum.

Vers. 14. 14. LETAMINI IN DOMINO, ET EXULTATE, JUSTI, ET GLORIAMINI, OMNES RECTI CORDE.

Sicut in principio beatos dixit justos, ita nunc in fine eosdem hortatur ad letitiam, quæ est etiam quasi ex obliquo exhortatio ad perseverandum in iustitia, ut perseverare possint in letitia. «Letamini in Domino, et exultate, justi,» id est, magnam habetis, o justi, materiam gaudendi et exultandi, sed «in Domino,» qui vobis est causa tantorum bonorum, quibus affluitis: non est cur tristemini ob temporalia detrimenta, pro quibus rependetur vobis in æternitate mensura bona, conferta, coagitata, et superfluenta, et hic interim spiritualis consolatio non vos deseret. «Et gloriamini, omnes recti corde;» idem aliis verbis repetitur. Nam gloriari, hoc loco, non est efferre seipsum laudibus, ut sonat vox latina, sed est jubilate, ut sonat vox hebræa *וְרִנְנוּ* *veharninu*, id est, cum letitia laudare Deum, et non semel in Scripturis *gloriamini* accipitur pro *letari* et *exultare*,

PSALMUS XXXIII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Psalmus David.*

1. Exultate, justi, in Domino: rectos decet collaudatio.
2. Confitemini Domino in cithara: in psalterio decem chordarum psallite illi.
3. Cantate ei canticum novum: bene psallite ei in vociferatione.
4. Quia rectum est verbum Domini, et omnia opera ejus in fide.
5. Diligit misericordiam et iudicium: misericordia Domini plena est terra.
6. Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.
7. Congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos.
8. Timeat Dominum omnis terra: ab eo ante commoveantur omnes inhabitantes orbem.
9. Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt.
10. Dominus dissipat consilia gentium; reprobat autem cogitationes populorum, et reprobat consilia principum.
11. Consilium autem Domini in æternum manet, cogitationes cordis ejus in generatione et generationem.
12. Beata gens, cujus est Dominus Deus ejus: populus, quem elegit in hæreditatem sibi.

ut cum dicit Apostolus *ad Rom. v.* «Sed et gloriamur in tribulationibus.» Verbum quod proprie significat in hebræo *gloriamini*, habetur *Psalm. li.* in principio: «Quid gloriamini in multitudine?» Hoc autem loco non est idem verbum, sed aliud, quod significat *jubilare*. Per *rectos corde*, intelligimus justos; nam ex rectitudine cordis oritur rectitudo verborum et operum: illi autem sunt justus, quorum corda, voces et opera, conformia sunt rectissime regule, quæ est lex divina: ex qua rectitudinem fit, ut Deus placeat homini, et homo placeat Deo; et quidquid tandem volente, vel permitte Deo accidit homini, æquo animo accipitur; atque ita sit in corde non solum iustitia, sed etiam «pax et gaudium in Spiritu Sancto,» id est regnum Dei, ut Apostolus interpretatur *Rom. xiv.* proinde rectissime David ait: «Beati quorum remissæ sunt iniquitates,» etc.; et: «Letamini in Domino, et exultate, justi,» etc., quia soli justus sunt beati, et vero solidoque gaudio perfruantur.

V. s. n.

- Laudate, justi, Dominum: rectos decet laudatio [al. *collaudatio*].
- Confitemini Domino in cithara: in psalterio decachordo psallite [al. *cantate*] ei.
- Cantate ei canticum novum: bene psallite in jubilo:
- Quia rectum est verbum Domini, et omne opus ejus in fide.
- Diligit justitiam et iudicium: misericordia Domini plena est terra.
- In [al. *fac. ita*] verbo Domini cæli facti sunt: et spiritu oris ejus omnis ornatus eorum.
- Congregans quasi in utre aquas maris: ponens in thesauris abyssos.
- Timeat Dominum [al. *a Domino*] omnis terra: ipsum formident universi habitatores orbis.
- Quia ipse dixit, et factus est: ipso præcipiente, stetit.
- Dominus solvit consilium gentium: irritas fecit cogitationes populorum.
- Consilium Domini in æternum stabit: cogitationes cordis ejus in generatione et generationem.
- Beata gens, cujus Dominus Deus ejus, populus quem elegit in hæreditatem sibi.

13. De cælo respexit Dominus: vidit omnes filios hominum.

14. De preparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram.

15. Qui finxit sigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum.

16. Non salvatur rex per multam virtutem, et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ.

17. Fallax equus ad salutem, in abundantia autem virtutis suæ non salvabitur.

18. Ecce oculi Domini super metuentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus:

19. Ut eruat a morte animas eorum, et alat eos in fame.

20. Anima nostra sustinet Dominum; quoniam adiutor et protector noster est.

21. Quia in eo letabitur cor nostrum, et in nomine sancto ejus speravimus.

22. Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te.

De cælo prospexit Dominus: vidit omnes filios Adam.

De firmissima sede sua prospexit ad universos habitatores terræ.

Finxit pariter cor eorum: intelligens omnia opera eorum.

Non salvabitur rex in multitudine exercitus, nec fortis liberabitur in multiplicatione virtutis.

Fallax equus ad salutem, et in multitudine roboris sui non salvabit.

Ecce oculus Domini super timentes eum, ad [al. *et*] expectantes misericordiam ejus.

Ut eruat de morte animas eorum, et vivificet eos in fame.

Anima nostra expectavit Dominum: auxilium nostrum et clypeus noster est.

In ipso enim letabitur cor nostrum: quia in nomine sancto ejus speravimus.

Sit misericordia tua, Domine, super nos, sicut expectavimus te.

Argumentum. — Hymnus est qui celebrat laudes Jovæ. Principio poeta piros homines hortatur ad Jovam laudibus celebrandum, vers. 1-3; Jovæ enim est benignus et justus, creator ac dominus totius mundi: felicem populum cui is Deus præsidet, vers. 4-12; postea de ejusdem providentia specialius tractat, tum in genus humanum universam, tum in suum populum, vers. 13-19; denique tum sibi, tum pio Israëlitarum populo bonam obtentura esse ex Dei bonitate sperat explicatque. Hinc strophæ quatuor. Observa quam accurate sibi invicem respondeant vers. 2-9 et 13-18, 10-11 et 16-17, 12 et 18 seqq. Est hic Psalmus ita planus per se, ut prorsus supervacaneum videatur, auctorem atque occasionem illius propriam querere.

1. Jubilate, justi, in Jovæ, rectos decet laudatio.
2. Celebrate Jovam cum cithara, cum lyra decachorda canite ei.
3. Canite ei canticum novum, bene pulsate *fides* cum clangore.
4. Nam rectum (non fallax) est verbum Jovæ, et omne opus ejus in veritate (fidum).
5. Diligit justitiam et iudicium (jus), gratia (benignitate) Jovæ plena est terra.
6. Verbo Jovæ cæli facti sunt, et spiritu oris ejus omnis eorum exercitus (astra et stellæ, *Gen. ii, 4*).
7. Colligit, ut acervum, aquas maris; reponit in receptaculis fluctus (propr. *abyssos*).
8. Timeat Jovam omnis terra, reveantur eum omnes incolæ orbis.
9. Nam ipse dixit, et factum est; ipse jussit, et exstitit.
10. Jovæ fraugit consilium gentium, dissipat cogitationes populorum.

11. Consilium autem Jovæ in æternum stat,
cogitationes cordis ejus stant in generationem et generationem.
12. Beata gens cujus Jova Deus est,
beatus populus, quem elegit sibi in hæreditatem.
13. De cœlis spectat Jova,
videt omnes filios hominis.
14. E loco habitationis suæ prospicit
in omnes incolas terræ :
15. *Is qui* fingit omnium pariter corda,
qui attendit ad omnia opera eorum.
16. Neque rex salvatur multitudine roboris (gall. *forces*),
neque potens (heros) eripitur multitudine fortitudinis.
17. Fallax (propr. *falsitas*) ad salutem est equus,
et multitudine roboris sui non faciet elabi.
18. En! oculus Jovæ *directus est* ad timentes (colentes) eum,
ad expectantes gratiam ejus :
19. Ut eruat a morte animas eorum,
ut vivos servet eos in fame.
20. Anima nostra exspectat Jovam;
auxilium nostrum et clypeus noster *is est*.
21. Nam in eo (propter eum) lætatur cor nostrum,
nam in nomine sancto ejus confidimus.
22. Sit gratia (benignitas) tua, Jova, super nos,
quemadmodum in te speramus.

NOTE.

Vers. 1. *Recti* $\alpha\alpha\alpha^{\prime}\gamma^{\prime}\delta$ dicuntur Israelitæ. — Vers. 2. *Cithara*, hebr. *kinnor*, harpæ genus, quam plectro pulsabant. *Lyra*, hebr. *nebel*, propr. *uter*, quia utris figuram habebat, pulsabatur digitis. Alii hebr. *hasor* pro instrumento musico habent, ita a *nebel* differenti, ut hoc duodecim, illud decem chordis instructum fuerit: *hasor enim propr. decem* significat. — Vers. 3. *Novum*, ob nova beneficia recens compositum. Maurer: non adhuc auditum. *Clangore*, puta tubæ, ait Maurer; melius Ewaldus: cum populi acclamantis *vociferatione*, gr. $\alpha\delta\alpha\alpha\gamma\mu\delta$: conf. Ps. xxxvii, 6. — Vers. 5-6. Deus est justus, bonus et potens: confidant pii. — Vers. 7. *Pro ut acervum* (conf. Gen. i, 9), id est, in unum locum, veteres omnes legerunt *nod*, redduntque *in utrem*, non male. *Receptacula* dicuntur terræ voragine, maris profunda. — Vers. 12. *Hæreditatem*, i. e. sibi proprium, præcipua cura sua dignum esse voluit. — Vers. 13. Dixit, quanta sit Jovæ potentia, nunc ad illius scientiam et providentiam transit. — Vers. 15. *Fingit*, ideoque ea penitus perspicit. — Vers. 20. *Exspectat*. Juxta Maurer, *chukah* ortur a rad. arab. significante *adstrinxit*, velut funem; hinc translatum ad animum *intendere animum, intentum esse expectatione, expectare*. — Vers. 21. *Nomine*. Maurer: divina ejus potentia et benignitate; Rosenmullerus: *nomen* metonymice pro nominato collocatur.

DELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXXII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus David.

Hic Psalmus caret titulo apud Hebræos. Illud autem, *Psalmus David*, positum est a Septuaginta Interpretibus, qui tamen discretis verbis admonerunt, nullam se titulum in hebræicis codicibus reperisse. Argumentum Psalmi est, exhortatio ad justos homines, ut Deum laudent, ob ejus maximam potentiam, providentiam et bonitatem: hortatur autem justos, tum quia non est speciosa laus in ore peccatoris; tum quia potentia, providentia et bonitas Dei ipsi potissimum justis utilissima est.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. EXULTATE, JUSTI, IN DOMINO, RECTOS DEGET COLLAUDATIO.

Exultatio, que hic ponitur, significat laudem cum lætitia. S. Hieronymus vertit: *Laudate, justi, Dominum*; sed vox hebræa רננו *rannenu* utrumque significat; ideo planus sensus est: *Laudate cum exultatione, id est, laudate non inviti, non tristes, non negligenter, sed ex magno affectu, jubilantes, exultantes in cordibus vestris; laudate Dominum non solum animo, sed etiam voce. Reddit rationem cum addit: « Rectos decet collaudatio, » quasi dicat: Vos justos invito potissimum ad laudandum Deum, quia vobis potissimum convenit laudare Deum. Per *rectos* intelligit justos, ut etiam diximus in fine Psalmi superioris. Sed congruit hoc loco, ut justii dicantur recti, quia rectis placet Deus, qui est ipsa rectitudo, et quod placet libenter laudatur. Distortis non placet Deus, cujus opera et judicia rectissima sunt, et ideo non quadrant voluntatibus iniquorum: inde iniqui et distorti non libenter Deum laudant, sed reprehendunt et blasphemant. Pro verbo *deceat*, in hebræo est nomen נאהב *navah*, speciosa, et sensus est: in ore rectorum speciosa est laus Dei; atque huc allusit Ecclesiasticus cap. xv, cum ait: « Non est speciosa laus in ore peccatoris. » Pro voce *collaudatio*, in hebræo est תהלה *thehillah*, et in græco, $\alpha\lambda\alpha\alpha\alpha$ *laus*; sed latinus Interpres posuit *collaudationem*, ut significaret debere justos non solum sigillatim, sed etiam conjunctim laudare Deum.*

Vers. 2. 2. CONFITEMINI DOMINO IN CITHARA, IN PSALTERIO DECEM CHORDARUM PSALLITE ILLI.

Hortatur rursus justos, ut confitentur Domino confessionem laudis, non solum voce, sed etiam instrumentis musicis, que erant in usu illius gentis. *Mystice* autem significatur, ut Deum laudemus non solum verbis, sed etiam operibus, ac præsertim perfecta observatione decalogi significati per psalterium decem chordarum, ut « videntes cæteri homines opera nostra bona glori-

ficient Patrem nostrum, qui in cœlis est, » *Matth. vi*. Notant hoc loco Basiliius et Augustinus citharam resonare ex parte inferiore, psalterium ex parte superiore. Unde colligitur Deum esse laudandum ex cognitione Dei, que habetur ex creaturis: unde existit sonus citharæ; et ex ea que habetur ex revelatione divina in Scripturis sanctis: unde existit sonus Psalterii.

3. CANTATE EI CANTICUM NOVUM, BENE PSAL- Vers. 3. LITE EI IN VOCIFERATIONE.

Conjungit quasi per epilogum, que dixerat in duobus versiculis superioribus. Dixerat, ut voce laudaremus et instrumentis psalterem: utrumque conjungit, et monet ut omnia accurate et diligenter fiant. « Cantate ei canticum novum; » hoc pertinet ad illud: « Exultate in Domino, » etc. Jubet autem ut exultantes laudemus Deum canticum aliquo non usitato et veteri, sed recens composito accommodate ad rem præsentem. « Bene psallite in vociferatione, » pertinet ad id quod subjunctum est: « Confitemini in cithara, » etc., et jubet ut hoc ipsum bene et accurate fiat, et non frigide, ac summissa voce, sed magno cum sonitu, quo magnitudo affectus significetur. Itaque illud, *in vociferatione*, non debet referri ad voces humanas, sed ad voces instrumentorum musicorum. S. Hieronymus vertit, *in jubilo*, et S. Augustinus legit, *in jubilatione*. Vox hebræa גמגמג significat *jubilationem*; vox græca $\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha$ *geminationum clamorem*. Recte moment SS. Patres Basiliius et Augustinus canticum novum opponi canticum veteri. Canticum vetus est, quod solent canere homo vetus, qui « natus ex carne caro est, » et cum non terrenæ sapit, ac in terrenis delectatur, et hic Deum laudat; cum bona temporalia ab eo recipit: at canticum novum canit homo novus, qui renovatus spiritu mentis sue, cœlestia sapit, et in æternis delectatur, et Deum semper laudat, etiam cum flagellatur, quia novit illa etiam cooperari in bonum. Sic etiam per illud: *Bene psallite ei in vociferatione*, admonemur dum psallimus,

bene facere hoc divinum opus, attente, devote, magno cum affectu et cordis júbilo. S. Benedictus in regula sua monet psalmodiam esse opus Dei, et ideo ceteris omnibus operibus anteponebam. Et S. Bernardus, serm. 47 in *Cantica* : Vos, inquit, monedo, fidelissimi, pure semper ac strenue divinis interesse laudibus. Strenue quidem, ut sicut reverenter, ita et alacriter Domino assistatis, non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parentes vocibus, non praecedentes verba dimidia, non integra transilientes, non fractis et remissis vocibus muliebri quidquam balba de nare sonantes, sed virili, ut dignum est, etsonitu et affectu voces Sancti Spiritus deponentes.

VERS. 4. 4. QUA RECTUM EST VERBUM DOMINI, ET OMNIA OPERA EIUS IN FIDE.

Incipit explicare rationes, cur Deus sit tanto affectu laudandus, quae sumuntur, ut diximus, a bonitate, potentia et sapientia ejus. De bonitate dicitur : « Rectum est verbum Domini, et omnia opera ejus in fide, » id est, quia verba et facta Domini justissima, fidelissima et sanctissima sunt. Hoc est quod *Psalm.* cxliv, aliis verbis dicitur : « Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis. » Verbum Domini intelligitur mandatum, prohibitio, promissio, comminatio, et haec omnia rectissima et fidelissima sunt : nihil enim jubet Deus nisi bonum, nihil prohibet nisi malum, et quod promittit, vel comminatur, fidelissime praestat. Ideo « rectum est verbum Domini, et fidelis Dominus in omnibus verbis suis, » *Psalm.* cxxxiv. Opera vero Domini verbis conformia sunt : ideo dicuntur esse in fide, id est fidelia, justa, sancta, et dicitur Deus sanctus in omnibus operibus suis. S. Basiliius, et S. Augustinus in commentario hujus Psalmi, per fidem intelligunt hoc loco fidem catholicam, et exponunt, opera Dei dici esse in fide, quia ex operibus Dei, ut ex fabrica caeli et terrae inspecta, homines moventur ad fidem, ut viderent credant in Deum opificem tanti operis; vel dicunt opera Dei omnia esse in fide, quia omnia opera bona, quae Deo placent, sunt in fide tanquam in semine, vel radice : non enim placent Deo quae fiunt ante fidem, sed quae nascuntur ex fide. Ambae sunt pie, veraque sententiae; sed non videntur litterales explicationes.

VERS. 5. 5. DILIGIT MISERICORDIAM ET JUDICIUM : MISERICORDIA DOMINI PLENA EST TERRA.

Sanctitas verborum et operum Domini nascitur ex sanctitate voluntatis : « Deus enim diligit misericordiam et iudicium, » id est, amat primum largiri dona gratiae suae, et postea secundum opera uniuscujusque reddere praemia, vel supplicia, atque ita omnes vias Domini misericordia et veritas. In hebraeo habetur : *Diligit justitiam et iudicium*; sed Septuaginta Interpretes, scientes confundi duas illas voces, צדק et דין, id est,

Deus nihil jubet nisi bonum, nihil prohibet nisi malum.

*justitiam et misericordiam, saepe vertunt justitiam, ubi legunt chesed; et aliquando (ut hoc loco) vertunt misericordiam, ubi legunt tzedek; quod si interpretari velimus verbum hebraicum ut sonant, dicendum erit in prima parte versiculi declarari bonitatem voluntatis divinae ex parte justitiae; in altera parte, nimirum « misericordia Domini plena est terra, » declarari eandem bonitatem ex parte misericordiae. Sed juxta nostram lectionem dicendum est in prima parte declarari bonitatem ex parte misericordiae et justitiae, in secunda doceri misericordiam latius patere quam justitiam, et esse, ut alibi dicitur *Psalm.* cxviii : « Super omnia opera ejus; » nam ad misericordiam pertinet tollere miseriam et defectum; nihil autem est quod non indigeat misericordia Dei, cum omnia omnino creata defectum aliquem patiantur. Sed res corruptibiles, quae sunt infra lunam, tanto plures et majores defectus patuntur, quam res incorruptibiles, quae supra lunam, et respectu corruptibilium non videntur incorruptibilia ullum habere defectum; ideo dicitur Propheta : « Misericordia Domini plena est terra : » nam per terram intelliguntur omnia corruptibilia; terra enim sedes est non solum hominum mortalium, et animalium terrestrium, et omnium plantarum, sed etiam piscum et avium : quavis enim aves volitent in aere, et pisces perambulant semitas maris, tamen et illae et isti quiescunt in terra. Porro omnia corruptibilia egent multiplice misericordia Dei, creatae, conservatae, movente, nutriendae, reparatae. Sed homines mortales, praeter ista omnia, egent misericordia praevaniente, comitante, subsequente, indulgente peccata, armante contra demones, dirigente, protegente, etc. Itaque rectissime dicitur : « Misericordia Domini plena est terra. » Hoc loco illud etiam considerandum est, misericordiam perfectam, ad quam pertinet tollere omnes defectus, esse operam solius Dei, quia non potest tollere omnes defectus, nisi qui caret omni defectu, ac per hoc est infinitae perfectionis actus purus, aeternus, omnipotens; itaque recte Ecclesia canit : « Deus, cui proprium est misereri. »*

6. VERBO DOMINI CAELI FIRMATI SUNT, ET SPIRITUS ORIS EIUS OMNIS VIRTUS EORUM.

Transit a laude bonitatis ad laudem potentiae, cuius primarius, et maxime conspicuus effectus, est fabrica caeli. Auget autem potentiam Dei, quod tantam molem non solum fecit, sed sine labore, sine mora temporis, sine ministris, sine machinis, solo verbo fecit, et eis aeternam stabilitatem attribuit. Alludit autem Propheta ad creationem mundi, quae describitur in cap. 1 Gen. per ea verba : « Dixit Deus : Fiat firmamentum, et factum est firmamentum, et vocavit firmamentum caelum. » In hebraeo habetur : *Verbo Domini caeli facti sunt*; sed Interpretes verterunt, *firmati sunt*, ut declararent caelos factos esse incorrupti-

Nihil est quod non egent misericordia Dei.

Misericordia Perfecta solius Dei est.

biles. Quod sequitur, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum, posse videri repellio quaedam. Nam verbum et spiritus oris idem fere sunt, et firmitas caelorum et virtus eorum pro eodem accipi posset, nisi in hebraeo esset vox עוצץ, quae significat exercitus eorum, sive ornatu eorum, ut verit. S. Hieronymus. Septuaginta Interpretes pro eodem accipiunt virtutem et exercitum, quia revera exercitus militum est virtus, id est, potentia et robor principis. Per virtutem, sive exercitum, sive ornatum caeli intelliguntur stellae, quae sunt veluti castrorum caelestium acies ordinatae, et simul mirifice caelum ornant, et virtutes suas variosque influxus in haec inferiora diffundunt. Quamvis autem per verbum Domini, et spiritum oris ejus, possit imperium Domini simpliciter accipi, tamen sine dubio Spiritus Sanctus insinuare voluit per haec verba mysterium sanctissimae Trinitatis, quod tempore novi Testamenti revelandum erat. Neque movere nos debet, quod videatur Propheta creationem caeli tribuere Verbo, et creationem stellarum Spiritui Sancto, quasi Dominus Pater per Verbum caelos fecerit, per Spiritum Sanctum stellas. Nam propter unitatem essentiae, quae est virtus operatrix, indivisa sunt opera Trinitatis; et ideo cum dicitur Deus Pater per Verbum creasse caelos, intelligitur non sine Spiritu Sancto id fecisse : cum dicitur virtus, sive exercitus caelorum esse a Spiritu oris Domini, intelligitur esse etiam a Verbo, quod ab ejusdem Patris ore procedit, et a quo Verbo Spiritus ipse procedit.

VERS. 7. 7. CONGREGANS SICUT IN UTRE AQUAS MARIS, FONENS IN THESAURIS ABYSSOS.

Pergit explicare potentiam Dei, qui non solum caelos et stellas Verbo fecit, sed etiam ea facilitate omnes aquas, quae initio creationis mundi operiebant undique terram, coegit in loca inferiora et profundiora terrae, quae facilitate implet homo utrem unum aqua, vel recondit pecunias in arca, vel loculis. « Congregans sicut in utre aquas maris, » id est, congregans est, sive congregat Deus aquas maris in locum unum, ac si utrem impleret, id est facillime, nulloque negotio. Idem repetit sequentibus verbis : « Ponens in thesauris abyssos, » id est, ponit Deus abyssos, multitudinem videlicet, et profunditatem aquarum, quae erant super terram, et pertingebant usque ad caelum; ponit, inquam, omnem illam aquarum immensitatem in angustis terrae cavernis, ac si reconderet pecunias in thesauris. Abyssum esse aquarum multitudinem, quae initio creationis erat super terram, perspicuum est ex cap. 1 Gen. : « Et tenebrae erant super faciem abyssi. » Per thesauros, significatur aliquando copia rerum pretiosarum, auri, argenti, lapidum pretiosorum, ut eo loco : « Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro; » aliquando significatur per thesaurum, locus ejusmodi rerum pretiosarum, ut arca, vel loculi, ut in verbis illis : « Omnis

Mysterium et Trinitatis hic adumbratum.

Opera S. Trinitatis sunt indivisa.

scriba doctus in regno colorum profert de thesauro suo nova et vetera, » *Math.* xiii; et de Magis legitur : « Apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, et myrrham. » In hac posteriore significatione accipitur hoc loco thesaurus. Dicit autem propheta in tempore praesenti congregans et ponens, cum tamen ab initio haec facta sint, quia Deus ita semper conservat, quod initio fecit, ut vere dici possit semper id facere. In hebraeo pro utre, habetur נוד, quod acervum significat; sed Septuaginta et S. Hieronymus legerunt נוד, quod utrem significat. Et haec est verior lectio, et melius explicat congregationem aquarum in locum unum, id est, in cavernas terrae, quam Propheta significare volebat. In hebraeo et graeco deest praepositio in, et legitur : *Congregans sicut utrem aquas maris*; sed omnino subintelligitur, et recte habet nostra editio, *sicut in utre*. Et non deerant olim graeca exemplaria quae haberent, in utrem, ut notat S. Basiliius; et S. Augustinus semper legit in utrem. Qui legunt, *sicut utrem*, existimant significari nubes, quae intumescunt sicut utres, et postquam effunderint, detumescunt; sed litteralis sensus est is, quem supra postumus.

8. TIMEAT DOMINUM OMNIS TERRA : AB EO AU- TEM COMMOVEANTUR OMNES INHABITANTES ORBEM.

Ex iis quae dicta sunt de potentia Dei, occasione accepta, David hortatur homines, ut Deum timeant, ejusque mandata prevaricari formident. « Timeat igitur, inquit, omnis terra Dominum » tantae potentiae et majestatis; et mox explicat id ipsum, dicens : « Omnes inhabitantes orbem (hoc est omnis terra) commoveantur, » id est, contremiscant, ab eo Domino videlicet aliquid jubente.

9. QUONIAM IPSE DIXIT, ET FACTA SUNT, IPSE MANDAVIT, ET CREATA SUNT.

« Quoniam ipse dixit, et facta sunt, ipse mandavit, et creata sunt. » Optima ratio, cur solus Deus timendus sit, quia videlicet quidquid est extra Deum nihil nobis nocere potest, nisi Deus permiserit; et contra, nihil est extra Deum, quod non ab ejus ira defendere possit : omnia enim ab ejus nutu dependunt, a quo habent, ut sint. Ratio autem, cur Deus omnia fecerit verbo, est, quia verbum ejus plenum est potestate et auctoritate, ita ut sit mandatum atque imperium, cui nihil resistit : ideo adjungitur : « Ipse mandavit, et creata sunt. » In hebraeo habetur aut verbum, ויהי אשר ידבר, ipse dixit et facti, ipse mandavit et stetit. Sed sensus est idem; significant enim verba hebraica : ipse dixit, et omnis creatura facta est; ipse mandavit, et omnis creatura existere cepit.

10. DOMINUS DISSIPAT CONSILIA GENTIUM : REPROBAT AUTEM COGITATIONES POPULORUM, ET REPROBAT CONSILIA PRINCIPUM.

Venit tandem Propheta ad sapientiam, ut osten-

VERS. 9.

VERS. 9.

VERS. 10.

dat omni ex parte Deum esse laudandum : « Dominus dissipat consilia gentium, » id est, ita supereminet sapientia Dei supra omnem omnium hominum sapientiam, ut quidquid homines consultant deliberant, quamvis consilia eorum sapientissima et prudentissima videantur, Deus in momento infatuare, dissolvere, irritum facere possit. Idem repetitur sequentibus verbis, cum dicitur : « Reprobatur autem cogitationes populorum, » id est, Deus reprobatur tanquam stultas cogitationes populorum omnium : nec solum populorum, sed etiam ipsorum principum, qui consilia in omni doctrinarum genere abundant, consilia, deliberationesque, ut plane insipientes et inutilis reprobatur. Et vere mirabilis est sapientia Dei, quae sapientes in astutia sua comprehendit, et ineffabili ratione ita nonnunquam consilia illorum infatuat, ut quae utilissima sibi esse iudicant, et perniciem et interitum illis adferant. In hebraeo non habetur illud, et reprobatur consilia principum : fortasse excoidit injuria temporum, vel incuria librorum.

Vers. 11. CONSILIUM AUTEM DOMINI IN AETERNUM MANET, COGITATIONES CORDIS EJUS IN GENERATIONE ET GENERATIONE.

Domini quidem inscrutabili sapientia sua dissolvit humana consilia, ut finem sibi propositum non assequatur. Contra autem, humana prudentia nihil omnino potest adversus consilium Dei : quidquid enim semel decrevit Deus, stabile in aeternum erit. « Omne consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet, » dicit Dominus, » *Isa. XLV.* Non est autem consilium Dei consultatio quaedam praecedens electionem; neque sunt in Deo multae cogitationes, sed unico et simplicissimo actu ab aeternitate decrevit Deus, quidquid unquam facturus est. Sed Scriptura accommodat se nostrae imbecillitati nostrisque verbis utitur, ideo dicit : « Consilium Domini in aeternum manet, » id est, quod Deus quasi consultando decrevit, nullo modo dissolvi potest, nec impediiri quominus executioni mandetur. Idem repetitur aliis verbis, cum additur : « Cogitationes cordis ejus in generatione et generationem, » id est, quae Dominus cogitavit facere, nullo tempore impediuntur, sed fient prorsus eo modo, quo ipse fieri voluit. Nec tamen ita se accommodat Scriptura nostrae infirmitati, ut non sit veritas in ejus verbis : nam etiam non est in Deo consilium praecedens electionem, tamen est in Deo quidquid perfectionis reperitur in consilio, cognitio videlicet omnium mediolorum ad assequendum finem utilem ; et quamvis in Deo una sit et simplicissima cogitatio, ea tamen equiparatur innumerabilibus cogitationibus, quas in se eminentissimo modo continet.

Vers. 12. BEATA GENS, CUIUS EST DOMINUS DEUS EJUS, POPULUS QUEM ELEGIT IN HEREDITATEM SIBI.

Ex his quae dicta sunt de potentia, sapientia et

bonitate Dei, colligit Propheta beatum esse populum, cujus Deus non est aliquod idolum inutile, sed ille potentissimus, sapientissimus, et optimus Dominus, cujus laudes explicatae sunt; tunc autem vere perfecteque felices, ac beati sumus, quando et nos magnum illum Dominum pro Deo habemus, et ipse nos pro peculiari suo populo habet; ideo Propheta utrumque conjungit, cum dicit : « Beata gens, cujus est Dominus Deus ejus, » id est, beati sunt illi homines, qui pro Deo non agnoscunt, nisi unum illum Dominum, « cujus verbo caeli firmati sunt, » etc.; et simul : « Beatus populus, quem elegit Dominus in hereditatem sibi, » id est, beati sunt illi homines, quos ille idem magnus Dominus elegit in populum peculiarem, et quasi propriam possessionem et hereditatem. Sunt autem ista duo ita connexa, ut separari non possint; illi enim soli Deum verum pro Deo suo habent, qui illum fide, et spe, et charitate colunt : illi autem soli Deum fide, et spe, et charitate colunt, quos ipse elegit in hereditatem sibi, quos per gratiam praedestinavit, vocavit, et justificavit. Vera prorsus et in imo corde recondenda sententia : nam quidquid homo habet, etiam si totum mundum lucretur, egenus et miser est, si Deo careat, qui solus totum animarum replere potest; et contra qui Deum habet, etiam si alii careat, beatus et dives est, quia in Deo sunt omnia. Praeterea, imago Dei est homo : imaginis bonum, totaque perfectio est, exemplari corda singulorum, » id est, creavit animas singulorum hominum, ac per hoc etiam creavit corda, hoc est, mentes et voluntates, a quibus omnia hominum opera oriuntur : qui enim corda fingere potuit, idem sine dubio corda scrutari potest. In hebraeo habetur, qui finxit *וַיִּפְּחֵם* *יְהוָה* *יְהוָה*, id est *pariter, corda eorum*; sed illud, *pariter*, non significat *eodem tempore*, ut Origenes et alii errantibus crederent. Nam S. Leo in epistola ad Turibium, Asturicensem episcopum, cap. x, docet fidem christianam habere, animas ante corpora non fuisse. Igitur illud, *pariter*, non refertur ad idem tempus, sed ad eundem auctorem; ac si Propheta dixisset: Qui finxit omnia corda nullo excepto: non enim unum cor ipse formavit, alia vero alius formanda reliquit, sed ipse pariter omnia, ipse unus finxit omnia. In graeco habetur *κατὰ φύσιν*, id est *seorsim, sive solitarie*; quod S. Basiliscus refert ad cordis puritatem et simpliciter, ut sensus sit: qui finxit corda separata ab omni impuritate; sive, ut Euthymius addit, separata ab aliorum animantium natura. Sed videtur rectius intellexisse antiquus latinus interpres, qui vertit *singulatim*, id est, seorsim singula: id enim magis congruit cum lectione hebraica, et cum verbis sequentibus; dicit enim Propheta Deum formasse omnia corda, ut inde colligat Deum intelligere omnia opera eorum; haec autem ratio id requirit, ut Deus formaverit omnia, et singula corda, non ut separaverit ab impuritate, vel ab aliis anima-

Quid hominibus accidit, si Deo careant, egenus et miser est.

Animas ante corpora non fuerunt.

adjuvat ac salvat, ut merito dictum sit initio Psalmi: « Exultate, justi, in Domino. » Ait igitur: « De caelo respexit Dominus, vidit omnes filios hominum, » (sive, ut est in hebraeo, *בְּנֵי אָדָם*, *vidit omnes filios Adam*), id est, Dominus de caelo, a quo nihil occultari potest, non solum videt populum suum, sed videt omnes homines, et intelligit quid quisque possit. Idem vero significant verba sequentia: « De preparato habitaculo suo, » id est, de sede, quam sibi ipse paravit et stabilivit (nam « caelum caeli Domino, terram autem dedit filiis hominum, » ut est in *Psalm. cxiii.*), « respexit » ac respicit omnes habitatores terrae. S. Hieronymus ex hebraeo vertit, *de firmissimo solo suo*, pro eo quod nos habemus, *de preparato habitaculo suo*: sed verba hebraica utramque significationem recipiunt.

Vers. 15. QUI FINXIT SINGULATIM CORDA EORUM, QUI INTELLIGIT OMNIA OPERA EORUM.

Declarat Propheta Deum non vidisse de caelo filios hominum, eo modo, quo nos videmus ea quae sunt longe posita, confuso videlicet, et crasso modo; sed vidisse distincte et subtilissime omnia opera eorum, id est, quid possint operari, vel operentur, vel mente, vel corpore. Itaque vidit omnes cogitationes, omnia desideria, omnia dicta, omnia facta, praeterita, presentia et futura, omnium, et singulorum hominum. Et probat Deum haec videre potuisse, quia ipse « formavit corda singulorum, » id est, creavit animas singulorum hominum, ac per hoc etiam creavit corda, hoc est, mentes et voluntates, a quibus omnia hominum opera oriuntur : qui enim corda fingere potuit, idem sine dubio corda scrutari potest. In hebraeo habetur, qui finxit *וַיִּפְּחֵם* *יְהוָה* *יְהוָה*, id est *pariter, corda eorum*; sed illud, *pariter*, non significat *eodem tempore*, ut Origenes et alii errantibus crederent. Nam S. Leo in epistola ad Turibium, Asturicensem episcopum, cap. x, docet fidem christianam habere, animas ante corpora non fuisse. Igitur illud, *pariter*, non refertur ad idem tempus, sed ad eundem auctorem; ac si Propheta dixisset: Qui finxit omnia corda nullo excepto: non enim unum cor ipse formavit, alia vero alius formanda reliquit, sed ipse pariter omnia, ipse unus finxit omnia. In graeco habetur *κατὰ φύσιν*, id est *seorsim, sive solitarie*; quod S. Basiliscus refert ad cordis puritatem et simpliciter, ut sensus sit: qui finxit corda separata ab omni impuritate; sive, ut Euthymius addit, separata ab aliorum animantium natura. Sed videtur rectius intellexisse antiquus latinus interpres, qui vertit *singulatim*, id est, seorsim singula: id enim magis congruit cum lectione hebraica, et cum verbis sequentibus; dicit enim Propheta Deum formasse omnia corda, ut inde colligat Deum intelligere omnia opera eorum; haec autem ratio id requirit, ut Deus formaverit omnia, et singula corda, non ut separaverit ab impuritate, vel ab aliis anima-

libus. Ex hoc etiam loco colligitur illud dogma ecclesiasticum, quod videlicet Deus non creavit quasi in confuso omnes animas, cum creavit animam primi hominis, quasi in illa fuerint omnes, et ex illa fiunt omnes, sicut revera tunc creavit quodam modo omnes homines, quia in uno erant omnes, et ex uno fiunt omnes, quantum ad generationem carnis; sed creavit Deus singulatim omnes animas, non unam ex alia, sed ipse singulas ex nihilo distincte ac separatim. Scio S. Augustinum, in *epist. 28.* non existimare, ex hoc loco solide probari creationem animarum, quia in *Psalm. l.* dicitur : « Cor mundum crea in me, Deus. » Sed responderi potest, in *Psalm. l.* tractari de sanctificatione, non de naturali creatione: hunc autem locum requirere, ut verba proposita de naturali creatione intelligamus, cum inde colligatur Deum omnia corda scrutari, quia omnia ipse formavit.

16. NON SALVATUR REX PER MULTAM VIRTUTEM, ET GIGAS NON SALVABITUR IN MULTITUDINE VIRTUTIS SUE.

Explicat quid viderit ille, qui omnia videt: videlicet hoc vidit, neminem propria virtute liberari posse a malis, quae nos circumstant, sed egere omnes misericordia Dei: ponit autem exemplum in iis, qui videntur maxime de suis viribus posse gloriari, quasi dicat: Vidit Deus quod « non salvatur rex per multam virtutem, » id est, non sufficit regi ad propriam salutem, seu vitam tuendam, multa virtus, id est multa potentia, multus exercitus, multa vis pecuniarum. « Et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suae, » id est, sicut regi non sufficit robur aliorum, qui illi servant, ita fortissimo viro non sufficit robur proprium. Non est in hebraeo nomen *gigantis* sed in genere nomen *robusti et fortis viri*; sed Septuaginta Interpretes posuerunt nomen *gigantis*, quia illi solent esse fortissimi, et ceteris hominibus formidabiles, ut de gigante Goliath legitur in *lib. I Regum, cap. xvii.*

17. FALLAX EQUUS AD SALUTEM: IN ABUNDANTIA AUTEM VIRTUTIS SUE NON SALVABITUR.

Tria sunt, quae possunt hominem eripere ab instanti periculo, vires aliene, ac custodie militares, vires propriae, velocitas equi: ille, si resistendum sit; ista, si fugiendum. Docuerat Psalmista, non sufficere duo priora, nec addit neque tertium sufficere, et habemus exemplum omnium in libris *Regum*. Sulem enim regem non poterunt a nece defendere ingentes copiae milites; Goliath gigantem robustissimum David per occidit; Joram filium Achab veloci curru fugientem, sagitta velocior interemit. « Fallax equus ad salutem, » id est, fallitur qui confidit salutem suam velocitati equorum: velocitas enim illa multis modis impeditur, vel praeveneri potest, ideoque fallax est. « In abundantia virtutis suae